

Становище

относно отразяването на насилие, бедствия и аварии

1. Общи бележки. При кризи, престъпления и насилие, природни бедствия и аварии, терористични актове и други неблагоприятни събития, медиите се ръководят от обществения интерес.

Заедно с това медиите проявяват висока чувствителност към личното пространство на жертвите, техните близки и другите засегнати лица. Това особено важи за децата – жертви на престъпления и насилие, и за други уязвими социални групи.

В такива случаи медиите трябва да се въздържат от търсенето на сензации и изкуствено драматизиране на случилото се, тъй като подобно отразяване може да доведе до ненужна тревожност, страх и паника.

Медиите зачитат сигурността, достойнството, личния и семейния живот на засегнатите лица и вземат имат предвид негативните ефекти от престъпленията, бедствията и аварията в най-широк смисъл.

Медиите не информират за трагични събития, преди да са се уверили, че засегнатите лица и близките им няма да научат първо за събитието от медиите. Информацията за трагични събития следва да се научава, доколкото това е възможно, по ред и начин, които да не увеличават състоянието на шок и стрес на близките.

При отразяване на насилие и престъпления медиите вземат предвид възможността да настъпи пост-травматичен стрес у жертвите на насилие и техните близки, които отново преживяват случилото се. При отразяването се полагат всички усилия да се избегне вторична виктимизация поради реакцията на институциите и близките до жертвата лица.

2. **Отразяване на престъпления.** Когато отразяват престъпления, журналистите се ръководят от баланса между обществения интерес и защитата на личното пространство. Те трябва да информират аудиторията за събитията, но и да проявяват съчувствие към жертвите на престъпления или насилие, както и към техните близки. Огласяването на случаи на насилие може да доведе до публично разпознаване на жертвите, което ги принуждава още веднъж да преживеят страдание.

В случаите на смърт, близките на жертвите се оказват потърпевши от начина, по който е отразен случаят, ако не са избегнати сцените на насилие и/или кадри/снимки на жертвите от местопроизшествието.

Водени от желанието да бъдат първи и различни в конкуренцията с останалите следства за масова информация, медиите често изпадат в ненужни подробности за извършеното престъпление и разказват как е извършено. Подробното описание на случаи на насилие, освен че е изключително тежко за жертвите и техните близки, поражда риск да бъде използвано като „наръчник“ за извършване на престъпления.

Необоснованото показване на насилие може да доведе до засягане на човешкото достойнство и да бъде заплаха за уязвими социални групи в обществото, особено за децата и подрастващите, защото може да доведе до засягане на тяхното физическо, умствено или морално развитие. Въздействието чрез образ и звук и използването на различни технически ефекти би могло да има значими отрицателни последици върху по-чувствителната и неукрепнала психика. Аудиторията трябва да бъде предварително и ясно уведомена с подходящи средства за излъчването на материали, чието съдържание съдържа послания, текст или образи на насилие.

Представянето на сцени на насилие, в т.ч. снимки и/или видео кадри, могат да засегнат неприкосновеността на личния живот на пострадалия, в някои случаи – и личното му достойнство и

доброто му име - и да доведат до допълнителна травма за близките му, особено когато става въпрос за случаи, които не са потвърдени от официални разследващи органи или институции, имащи отношение към случая.

Медиите трябва да проявяват отговорност при публикуването на снимки на лица от личните им профили в социалните мрежи, от видеозаписи на охранителни камери или от събрани материали за целите на различни разследвания. Отговорността на медиите предполага предварително вземане на разрешение за излъчването/публикуването от заснетото лице, негови близки (в случай, че не е в състояние да го даде) или разследващи органи, когато става въпрос за извършител на престъпление.

Лице, на което е повдигнато обвинение, не трябва да се квалифицира като престъпник. Презумпцията за невиновност е основен конституционен принцип в правовата държава. В случаите, в които потърпевши или свидетели са изявили желание да не бъдат заснемани или самоличността им да остане скрита, тяхното желание трябва да се уважи.

Отразяването на престъпления има и превантивна функция, поради което не следва да бъде забранявано или избягвано. Аудиторията има право да търси и получава информация за извършени престъпления, корупция и злоупотреби, за да взема адекватни решения. В тези случаи действат стандартите за отразяване на събития при преобладаващ обществен интерес.

Аудиовизуален материал, изготвен за целите на полицейски или прокурорски задачи, най-често не отговаря на журналистическите стандарти за отразяване на престъпления, катастрофи и др., тъй като този тип заснемане няма за цел разпространение до масовата аудитория и не е съобразено с изискванията за защита на личния живот и личните данни, - напротив – има за цел да служи за идентифициране и регистриране на лица и ситуации. Поради

това използването на предоставен от МВР или прокуратурата аудиовизуален материал може да се използва за медийни цели само след преценка за съответствие с журналистическите стандарти.

Публикуването на информация за извършени престъпления след реабилитация, дори когато информацията е достоверна, трябва да се извършва след особено внимателна преценка.

3 Отразяване на престъпления и насилие срещу деца

Децата са с висок праг на уязвимост. Невъзможността сами да се защитят задължава медиите да проявяват чувствителност и отговорност в случаи, когато деца са свидетели или жертви на насилие. Интересът и безопасността на децата се поставят на първо място при балансиране на различните интереси в журналистическата работа.

Близки на жертвите не трябва да научават от медиите или техни представители за последиците от тежък инцидент или престъпление, но това особено строго трябва да се прилага, когато адресати на информацията са деца.

Според чл. 11а от Закона за закрила на детето разкриването на името и информация за дете – жертва на насилие, не може да става без съгласието на неговите родители или законни представители. Не се задават въпроси, които надхвърлят компетентността на детето да оценява събитията или се засяга личното му достойнство.

Дори при съгласие на родителите медиите трябва да се отнасят с особено внимание към привличането на деца като свидетели. Съгласието на родителите не е фактор, свалящ отговорността от медиите за преценка дали да изнесат информация за едно дете или да използват показанията му като източник. Редакционното решение се взема при съобразяване с всички интереси и правото на аудиторията да бъде информирана, но при всички случаи в интерес на детето.

Същото се отнася и за хора с психични проблеми или възрастни хора, които не могат точно да оценят събитията и фактите.

При отразяване на случаи на насилие върху деца трябва да се действа внимателно и да се търси помощта на специалист или компетентен орган, за да се избегнат допълнителни усложнения за психиката на пострадалите. Процесът на работа с детето и последващи предавания или репортажи могат да върнат болезнени спомени у него и неговите близки.

При подозрение, че детето е жертва на насилие или психически тормоз от страна на родител или настойник, от който/които не може да бъде взето разрешение за разговор, а журналистът разполага с информация или показания на детето, редно е да се сигнализира компетентните органи и след внимателна съвместна преценка случаят да бъде отразен, но отново ако това не застрашава сигурността, здравето и достойнството на пострадалото дете.

4 Отразяване на престъпления и насилие срещу жени

Когато отразяват престъпления и насилие срещу жени, журналистите трябва да разгледат проблема в цялата му сложност и да намерят подходящия тон, като се отнасят с нужната чувствителност и уважение. Първостепенно значение при отразяването имат достойнството и сигурността на жертвите.

Не трябва да се разкриват имена и други подробности от личния живот на засегнатите, които нямат отношение към конкретната история. Особено неподходящи са внушения и квалификации на жертвите, които унижават тяхното достойнство и принижават позицията им в обществото.

Неприемливо е представянето на жените, жертви на насилие, като провокатори на престъпленията срещу тях.

Трябва да се избягват стереотипите, които дори и несъзнателно биха могли да формират определена представа за жените в подчинено положение и без обществен авторитет.

Като разказват отделни истории, журналистите трябва да подхождат с отговорност към общите проблеми и да изследват причините за престъпленията и насилието върху жените в обществото, по-специално за трафика на жени и момичета, за склоняване към проституция, вкл. и чрез интернет и за проявите на домашно насилие.¹

5 Отразяване на бедствия и аварии

Бедствия, аварии, катастрофи са събития с изненадващ, извънреден характер, който може да предизвика тревожност и обществена паника. В такъв контекст медиите имат важна превантивна роля. Те предупреждават при първи симптоми на приближаващи опасности с цел обществото да ги посрещне максимално подготвено. Това трябва да се извършва по подходящ начин, без да се злоупотребява с доверието на аудиторията.

При настъпили извънредни ситуации медиите не трябва да са източник на страх и несигурност. Репортажите от мястото на събитието и предаването на живо са преди всичко инструмент за навременно информиране. Те не трябва да се превръщат в усилвател на страховете и обществената тревога.

Трябва да се избягват необосновани описания, определения и квалификации. В такива ситуации е важно основен ориентир на журналиста да са фактите. Журналистическа отговорност е и начинът, по който се интервюират потърпевши, които са в паника, под стрес и в опита си да търсят свои близки, например, не са докрай адекватни в преценката какво именно казват пред медиите.

1

http://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/data/files/ZT_Handle_With_Care_Media_Guide.pdf

Не бива да се задават подвеждащи или хипотетични въпроси, които да засилват страха или мъката, както и да предизвикват необосновани обвинения от страна на пострадалите към трети лица. В такива ситуации журналистите трябва да действат с такт и професионализъм.

Качеството и достоверността на информацията не бива да се пренебрегват за сметка на бързината на отразяването. Желанието на медията да изпревари останалите може да има негативно въздействие при отразяване на бедствия, например ако се съобщават имена и брой на жертви, които не са потвърдени от официални източници.

Близките на пострадали не бива да научават за сполетялата ги беда от медиите.

6 Отразяване на смърт и самоубийства

Журналистите трябва да зачитат неприкосновеността на личния живот, достойнството и паметта на жертвите и положението на техните близки. С внимание и отговорност трябва да се отразяват смърт, самоубийства, опити за самоубийства и практики, които могат да доведат до самонараняване.

Необходимо е да се избягва описването на подобни практики в детайли, за да не се провокира подражателското възпроизвеждане от страна на децата, които имат склонност да приемат безкритично и да копират видяното, както и на хора с неустойчива психика. Провокирането на подражателско поведение е възможно и когато се създава впечатление, че в основата му лежат благородни мотиви, т.е. че е налице форма на идеологизиране или романтизиране на акта.

Последващото разработване на темата също трябва да следва горните критерии.

7 Отразяване на конфликти

Отразяването на конфликти и напрежение между общности трябва да бъде балансирано, с проява на разбиране и чувствителност към различията и като се избягват културни, етнически или религиозни стереотипи.

Журналистите не трябва да вземат страна при отразяването на конфликти с етнически, политически, религиозен и пр. характер и да провокират по какъвто и да било начин страните при отразяване на гледните им точки.

С особено внимание и безпристрастност следва да се отразяват етнически конфликти или престъпления от омраза, като стандартите се спазват както по отношение на засегнатите лица и жертвите, така и по отношение на извършителите

Начинът на отразяване на конфликтите е много важен, защото той може да доведе както до тяхното потушаване, така и до разпалвянето им с още по-голяма сила. Предоставянето на възможност участниците в конфликта да отправят заплахи или да създават дискриминационни и/или етнически настроения чрез медиите, могат да бъдат предпоставка за задълбочаване на кризата и за насърчаване към престъпления, а не за разрешаването на ситуацията.

Отговорност на журналиста е да прецени как действията или репликите на участниците в репортажите могат да повлияят на развитието на конфликта.